

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

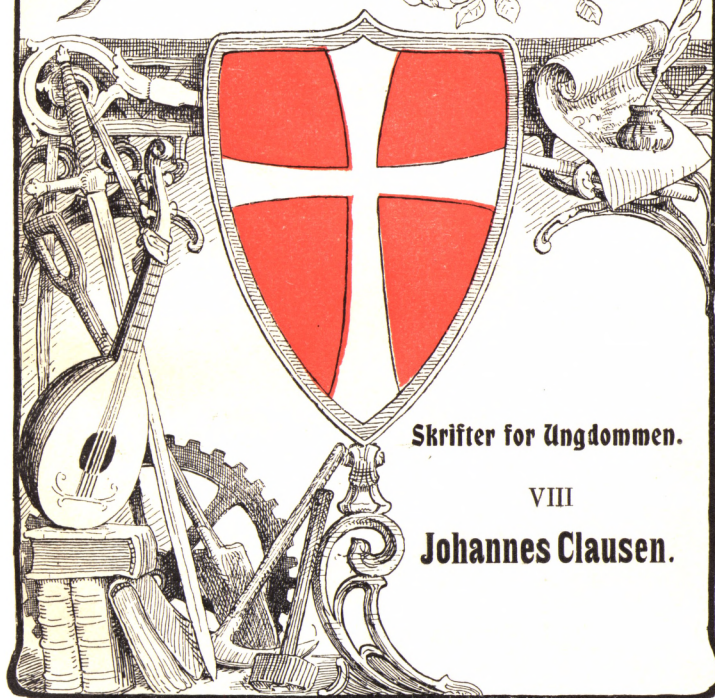
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

JOHANNES CLAUSEN

1911

P. Lauritsen

Danske Mænd

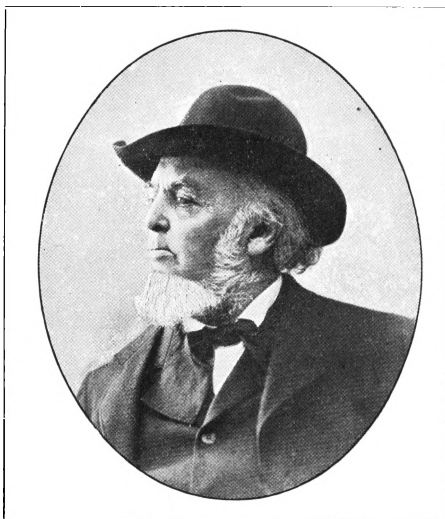

Skrifter for Ungdommen.

VIII

Johannes Clausen.

Kirkelig Sorening for den indre Mission i Danmark.

Født 20. April 1832.
Dod 21. Marts 1908.

*»Næst Guds Riges Sag er ingen mig større end mit
Fædrelands.«*

*(Johannes Clausen i „Om vort
Fædrelands Forsvar.“)*

P. LAURITSEN

DANSKE MÆND

SKRIFTER FOR UNGDOMMEN

VIII.

JOHANNES CLAUSEN

KØBENHAVN

KIRKELIG FORENING FOR DEN INDRE MISSION
I DANMARK (THOR PONTOPPIDAN, SILOAM, V.).

1911

MISSIONSTRYKKERET
KØBENHAVN F.

Ved
Pastor Johannes Clausens Baare

*(senere afsunget ved Afsløringen af hans Mindesten
i Vonsild Præstegaardshave Søndag den 2. August 1908).*

Mel.: Jord, i hvis Favn.

*Sænk ved hans Grav, vort Fædreland, din Fane
kærligt og ømt,*

*trofast for dig han har paa Livets Bane
handlet og drømt.*

*Flaget med Korset var hans Gernings Mærke
baade som Søn af Kirke og af Folk,
gennem Kampe stærke
blev han dets Tolk.*

*Hvor var han dog trods Haarets hvide Krone
ung i sit Sind,*

*Varme og Glød lod Talens dybe Tone
trænge sig ind.*

*Der, hvor han stod, han gav sit fulde Hjerte,
tjente i Sorg og Glæde lige fast,
Kærlighedens Smerte
drev ham med Hast.*

*Hist, hvor i Kampen Danmarks Sønner strede,
 gik han som Præst.
 Naar de mod Døden trængte til at bede,
 stod han dem næst,
 gav dem sin Trøst af Hjertets rige Fylde,
 lærte at elske dem og Danmarks Sag,
 monne saa den hylde
 Dag efter Dag.*

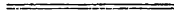
*Stærkt og vemodigt laa ham tungt paa Sinde
 Sydgrænsens Saar.
 Folket han bad at drage dybt til Minde
 Brødrenes Kaar.
 Altid med Kraft i danske Sønners Række
 forrest han stod med Handling og med Raad
 for sit Folk at vække
 mandigt til Daad.*

*Held da vort Land, om mange Sønner .slige
 stod om dets Navn,
 vilde som han fra Troskab aldrig vige,
 søge dets Gavn,
 løfte det frem igennem Tider trange,
 bygge dets Værn mod Uret og mod Vold,
 syngte Haabets Sange,
 rensede dets Skjold.*

*Stige da skal en Tak nu ved hans Baare
 fyldigt i Kor
 varmt fra det Folk, han elskede saa saare,
 daadrig og stor.*

*Signe os Gud, der gav ham Troens Glæde,
at vi som han maa finde Lykkens Havn,
i hans Fodspor træde,
Danmark til Gavn.*

P. Lauritsen.

I.

Det er et af de vemodigste Afsnit i Danmarks nationale Historie, at den stærke Patriotisme, der gik gennem Folket med „Aanden fra 48“, fik den bittre Skuffelse og den dybe Smerte i 1864. Saa hurtigt fulgte Nederlaget, at det var det samme Slægtled, som efter de fagre Drømme og herlige Fremtidsmaal maatte friste Sorgens og Savnets tunge Kaar. Det er i Sandhed vemodigt at tænke paa de mange lyse Forhaabninger, som dengang blev brudt i Danmark.

Men ogsaa Sorgen er en Gave, naar den tages med det rette Sind. Da er den som en lutrende Ild, der renser og forædler Livet. Det gælder et Menneske, og det gælder et Folk. Og for alle dem, der paa den Maade lærte at bøje sig for den haarde Tilskikkelse, blev ogsaa 1864 til Gavn. Dette Aar kuldkastede mange straalende Tanker, men det virkede derigenem uddybende og inderliggørende paa mange Danskes Fædrelandskærlighed, fordi de bag

den knugende Skæbne lærte at se Guds retfærdige og barmhjertige Haand, som ogsaa bruger Sorgen i sin Tjeneste. Deres Folkefølelse gik i Dybden, ydmygede sig under Slaget som Guds Vilje, modnedes gennem Smerten og vendte sig med ny Styrke mod det Fædreland, der maatte lide saa haardt, men derved blev dem dobbelt dyrebart, skønt de erkendte dets Synd og Uforstandighed.

Saadan gik det ogsaa den Mand, hvis Livshistorie skal skildres her.

Johannes Carl Emil Clausen var Præstesøn — født 20. April 1832 i Adslev som Søn af Pastor N. E. B. Clausen og Johanne Frederikke, f. Schiødte. Han blev 1851 Student fra Nykøbing (F.) Skole og 1857 teologisk Kandidat. Som ung Mand levede han rigt og stærkt med i hine Tider, om hvilke hans Ungdomsven Vilh. Beck siger, at „den, der har oplevet disse Aar, har faaet et dansk Aandepust i sin Sjæl, som man aldrig bliver kvit, og kan ret føle Sorgen over den Slappelse af Nationalfølelsen, som findes hos den senere opvoksede Slægt“. Johannes Clausen var tilstede i København, da Hæren vendte tilbage fra Treaarskrigen, og overværede den store Fest i Rosenborg Have, hvor „Slumrer sødt i Slesvigs Jord“ første Gang blev sunget under en for ham uforglemmelig Stemning. Han var som Student med i den skandinaviske Bevægelse og

deltog 1856 i det store Studentertog til Upsala. Paa denne Tur lærte han at kende de norske Digtere Welhaven og A. Munch. Han har fortalt, at da han i 1879 overværede Universitetets 400aarige Stiftelsesfest, stødte det ham at høre, hvorledes Studenterne sang langt tarveligere og simplere Sange end i hans Studentertid, hvad der var ham et Tegn paa, at en anden og mindre ædel Aand nu raadede iblandt dem.*)

I Stenmagle og Stenlille, hvor han blev Kapellan 1858, havde han en velsignelsesrig Præstegerning, der fremkaldte et stærkt Trosliv. Her kom han i Venskabsforhold til Vilh. Beck, som var Præst i Uby, og sluttede sig med ham til den begyndende kristne Lægmandsbevægelse, hvorudfra de den 13. September 1861 var med til under stærkt bevægede Omstændigheder at stifte „Kirkelig Forening for den indre Mission i Danmark“. Han fik derved den Lykke at være med til at grundlægge en af de største og dybestgaaende kirkelige Livsstrømninger i Danmark, der ikke alene rigt har gavnet selve Kirken, men ogsaa derigennem været af bli-

*) Jeg bemærker, at naar jeg gengiver Udtalelser af Johannes Clausen *uden vedføjet Kildeangivelse*, er de hentede fra hans efterladte utrykte — dog ikke helt fuldførte — Livserindringer, som hans Enke og Børn velvilligst har udlaant mig. Han havde forøvrigt selv engang ladet mig læse dem.

vende Betydning for Folkepræget, som uden denne Bevægelse havde været baade fattigere og mindre karakteristisk. Samme Aar blev han gift med Birgitte Sophie Magdalene Petersen, Datter af Sognepræst J. C. Petersen i Gjerslev, og fik i hende en ypperlig og forstaaende Hustru.*)

Saa kom 1864, der ogsaa blev saa betydningsfuld for Johannes Clausens Udvikling. „Den Fædrelandskærlighed, der var vakt i mig som ung, fik i 1864 sin Smertes Daab,“ har han skrevet. „Den Sorg og Smerte, jeg bar i hin Tid, de Taarer, jeg fældte, blev paa et senere Tidspunkt i mit Liv den bevægende Kraft i mig til at gøre, hvad jeg kunde, for Fædrelandet, at det ikke skal være stillet ligesaa daarligt, værgeløst og uforberedt som i 1864.“

Han kom til at se Krigen paa nært Hold. I 1863 stod han uden Embede, da hans Sognepræst tog sin Afsked. Troende Soldater i Hæren skrev hjem, at den gejstlige Betjening var saare mangelfuld, og bad om Hjælp. „I mig vaagnede nu en brændende Lyst til at komme til at virke for Guds Rige blandt vore Soldater,“ siger han. Den indre Mission tilbød at under-

*) Hun lever endnu. Deres ældste Søn er Præst i Korinth paa Fyn, den næstældste, der er Forstkandidat, leder en Planteskole sammesteds, den yngste er Premierløjtnant i Marinen, og Ægteparrets eneste Datter er gift med Distriktslæge Hempel i Kolding.

holde ham, og uden at opnaa ministeriel Tilladelse rejste han da over for at virke frit i Hæren paa Als og ved Dybbøl. Den 26. Februar blev han dog fast ansat som Feltpræst og fulgte som saadan først med Hærafdelingen i Nørrejylland under General Hegermann-Lindencrone, indtil han i Slutningen af Maj beordredes til Als. Her var han til 29. Juni, da den danske Hær trak sig over til Fyn, hvor han derefter forblev til Krigens Slutning.

Med brændende Nidkærlighed og Alvor røgtede Johannes Clausen sin Gerning som Feltpræst, der i høj Grad vanskeliggjordes af dette, at der var altfor faa Præster, hvorved Arbejdet blev saa spredt. Dertil kom, at han led af stærk Nervesvækkelse. Han ønskede at leve sig saa nær sammen med Soldaterne som muligt. Det trykkede ham f. Eks. at køre i Vogn, naar Soldaterne gik trætte og udasede. Han vilde helst være Feltpræst for kun én Bataillon, følge den tilfods og dele dens Kaar, men det var ganske umuligt paa Grund af Forholdene. Ofte syntes hans Virksomhed ham under Udøvelsen ringe og frugtesløs, men han havde dog ogsaa Lejlighed til at se oplivende Resultater baade gennem sin Prædiken og sin Sjælesørgergerning overfor de enkelte Soldater. Mange Gange havde han senere i Livet den Glæde at træffe Mennesker, som fortalte ham, at hans Ord under Krigen havde vakt dem til at søge Guds Rige

eller styrket dem i deres Tro. Jeg skal anføre et enkelt Eksempel, der belyser hans Udtalelse, at „naar man under Ordets Forkyndelse hører Kanonerne tordne tæt bagved, da kommer der Alvor“. Mange Aar efter Krigen fik Johannes Clausen Besøg af en troende Mand, Jens Javngyde, som fortalte, at han, da han laa ved Hæren i Fredericia, var meget aandelig nedtrykt og forknyt, indtil han en Dag hørte Clausen prædikede i Trinitatis Kirke over Ordet hos Esaias: „Trøster, trøster mit Folk“. Da blev al Byrde og Angst taget fra hans Sjæl, og da han kom op paa Volden, begyndte han af Glæde at synge en Salme. Hans Sidemand protesterede: „Det passer sig ikke at synge paa Post.“ Kort efter kom de til Dybbøl. Paa en af de frygteligste Dage kom den omtalte Sidemand hen til Jens Javngyde og bad ham synge en Salme. „Passer det sig?“ spurgte han med lidt Lune. „Ja, nu passer det sig?“ lød Svaret. Saa lagde de sig tæt sammen opad Skansevolden for at være nogenlunde dækket, og Jens Javngyde sang: „Jeg gaar i Fare, hvor jeg gaar.“ Flere og flere Soldater kom til. Da kom en Granat og næsten knuste ham, der havde bedt om Salmen. Enkelte Officerer var ogsaa med. En af disse kommanderede nu til et Udfald eller Angreb. Idet han sprang op paa Volden, raabte han: „Nu frem, Folk, i Jesu Navn!“ Men i samme Nu sank han død om med en Kugle i Panden.

„Disse Dage, de mest bevægede og stemningsrige i mit Liv“ — har Johannes Clausen kaldt sin Tid som Feltpræst. Han mente ikke særlig i kristelig Henseende, skønt ogsaa det, men han fik dog senere i sit Liv større og rigere Præstegerning — i hvert Fald efter menneskelig Betragtning. Derimod tænkte han paa den folkelige og nationale Betydning, som Krigen havde for ham. Ulykken og Sorgen lagde sig tungt over ham og kaldte nye Væld frem i hans Fædrelandskærlighed, der ligesom fortættede sig i Kraft og Inderlighed og forøgedes i Æmhed og Varme. I Bladet „Vort Forsvar“ skrev han 1897: „Fra min Gerning som Feltpræst har jeg hele mit Liv igennem bevaret uudslettelige Indtryk. Levende indprentet i mit Hjerte staar Erindringen om den Elendighed, jeg saa paa Dybbøl — og andre har dog set og personlig oplevet langt mere end jeg — om den dybe Harme, ja næsten Fortvivlelse, jeg som andre følte ved Tanken om alt det forfærdelige, som Landets Sønner maatte lide, fordi man havde forsømt i Tide at give dem forsvarlige ydre Værn og Vaaben. Jeg erindrer, at mit Hjerte var nær ved at bryde ved fra Skibet, fyldt med Saarede, at se de sidste Rester af den oprevne danske Hær gaa over Kajnæs Tange og vide: Nu er det dyrebare Sønderjylland reven bort fra Danmark. Jeg mindes, hvor Hjertet under hele Felttoget saa tit vaandede sig ved Iagttagelsen

af alle de Mangler, der traadte frem under Krigen. Da lovede jeg mig selv, at jeg, om Gud det vilde, i mit kommende Liv vilde gøre den Smule, jeg kunde, for at minde det danske Folk om, hvilket Ansvar det bærer paa fra Fortiden, og hvilket Ansvar det har for Fremtiden: at værne sit Liv, sin Frihed og Selvstændighed med de Kræfter, Gud har givet det. Efter ringe Evne har jeg gjort, hvad jeg kunde, for at holde dette Løfte.“

I disse Ord rører han ved den Krigsbegivenhed, der prægede sig saa uforglemmeligt i hans Erindring, at Mindet derom aldrig forlod ham, men Livet igennem tegnede sig klart for hans Sjæls Øje og bestandig lagde den dybeste Vemod i hans Sind. Det var Opgivelsen af Als — den sidste Plet af Sønderjyllands Grund. Gang paa Gang vender han tilbage dertil. Det gav ham ligesom et indre ulægeligt Saar, der aldrig ophørte at smerte, men stadig drev ham frem i Arbejdet for Fædrelandet. Naar man læser hans Skrift fra 1879: „Om vort Fædrelands Forsvar“, der blev af saa stor Betydning for denne Sag, mærker man, at Afhandlingens inderste Nerve ligger i følgende Ord: „I 1864 — man tilgive mig Fremdragelsen af denne personlige Erindring — saa jeg Als falde, saa med sønderknust Hjerte de sidste af vore Soldater forlade Slesvigs dyrebare Jord, hvori der er udgydt saa meget dansk Blod, og hvori saa mange

af vore Brødre slumrer, et Syn, som bringer mit Hjerte til at bløde, hver Gang det træder frem for mit aandelige Øje.“ Det var ganske sikkert især denne Oplevelse, som bragte det frem til fuld Bevidsthed hos ham, hvad han i det samme Skrift udtrykker saadan, at „næst Guds Riges Sag er ingen mig større end mit Fædrelands.“

Paa Baggrund af 1864 skal da hans Livs Gerning i alle Retninger ses og forstaas. Kun derudfra kan den bedømmes fuldt og ret. Den kom til at spænde vidt og er nøje sammenknyttet med Danmarks indre Historie i det sidste halve Aarhundrede. Han var en idérig Mand med stadig Trang til at virke allevegne, hvor han saa en Opgave, men han var ikke nogen flygtig Mand. Hans omfattende Foretagsomhed var Udtryk for hans Evne til at føle sig grebet af Arbejdet, naar det kaldte, og til at sætte det i Gang. Han var nemlig en ualmindelig begejstret Natur med stærke Følelser, hvad der vel at mærke ikke maa opfattes, som om han var et Stemningsmenneske med let bevægelig Overflade uden Dybde og Udholdenhed. Tvertimod. Han ejede den ægte Begejstring, der til Hjertets inderste Grund kan gribes rent umiddelbart af de høje og ædle Livsmaal og holde dem fast gennem alle Brydninger. Det er ogsaa den, der forklarer hans Evne til at paavirke Mennesker og vække dem op til Tro og Arbejde. Hans Indflydelse skyldtes i og

for sig ikke overlegen Begavelse, men den brændende Varme, der laa i hans Indre og gav hans Øjne Glød og hans Tale Ild. Denne dybtvældende Begejstring var næsten noget enestaaende i hans Samtid og har i Virkeligheden kun sit Sidestykke tilbage i Skandinavismens Dage.

Det traadte klart og tydeligt frem, da han Grundlovsdagen 1906 sammen med Bjørnstjerne Bjørnson, der skulde tale om Nordens Sag, talte for den største Forsamling, som nogensinde har været tilstede paa Skamlingsbanken — 15,000 Mennesker.

Johannes Clausen begyndte svagt, undskyldende, trykket af den Situation at skulle tale forud for Nordens dygtigste Folketaler. Men han talte sig hurtigt op, hans fædrelandskærlige Sind tog Magt over alle Betænkeligheder, og han holdt en flammende Tale, der ganske rev Tilhørerne med. Talens Inderlighed og Varme, Kraft og Begejstring tændte de samme Følelser i den store Skare, der udbrød i vældige Bifaldsraab, da han udtalte, at det sønderjyske Spørgsmaal ikke kan skilles fra Nordens Sag. Da han sluttede, mærkedes en dyb og inderlig Bevægelse i Menneskemængden. Han havde givet Udtryk for de Følelser, der boede i de mange Sind, udløst dem i varme og begejstrende Ord. Der herskede en Stemning, som man maa tænke sig den paa de gamle Højskamplingsfester.

Saa kom Bjørnson, hvis Tale vel var kraftig og klar med mange velformede Enkeltheder, men uden nogen egentlig Varme, og Talen i sig selv var kun en fornyet Agitation for hans golde Idé om et Neutralitetsforbund mellem alle Europas Smaastater, der atter skulde søge yderligere Alliance med de germanske Folk for derved at sikre Verdensfreden. Derfor blev Bjørnsons Tale noget for sig, noget Isoleret, uden Forbindelse med den herskende patriotiske Bevægelse, som Johannes Clausen havde vakt. Bjørnsons tilskaarne og beregnende Veltalenhed stod ikke Maal med Johannes Clausens hjertegrebne Begejstring. Det staar som et af de smukkeste Minder i hans Eftermæle, at det var ham, der kom til at præge Nordens største Skamlingsbankemøde. Netop paa et saa minderrigt Sted i nationalhistorisk Henseende hørte han hjemme. Førøvrigt var det ham, der oprindeligt gav Ideen til den smukke monumentale Talerstol deroppe, og han var den første, der talte fra den.

At hans varme Hjerte lod sig drage saa stærkt af Livets Krav, naar de meldte sig for ham med uafviselig Sandhed, kunde undertiden give et tilsyneladende Indtryk af, at han for let skiftede Standpunkt gennem Aarene. Men det er ogsaa kun tilsyneladende. I Virkeligheden var det et dybt Træk i hans Livsgjerning, at han med urokkelig Troskab holdt fast

ved sin Ungdoms kristelige og menneskelige Idealer og altid uden Menneskehensyn tog Arbejdet op, naar han følte det som et personligt Sandhedskrav, selv om han derved kom i Modsætning til tidligere Forhold. Lad mig her nævne hans Stilling til Indre Mission og Vilh. Beck. Venskabet mellem disse to saa forskellige Mænd er et af de skønneste Eksempler i nyere dansk Kirkehistorie og fortjener at mindes gennem Fremtiden. Oprindeligt samarbejdede de ypperligt i den nystiftede indre Mission og banede Vej for dette Arbejde ved deres store velsignelsesrige Missionsrejse gennem Jylland 1865. Senere førte Forholdenes Udvikling med sig, at Johannes Clausen kom til at staa Indre Mission fjernere og for Fredens Skyld udmeldte sig af dens Bestyrelse 1874 (saadan som Vilh. Beck har skildret det i sine Livserindringer Side 163—166). Men Venskabet med Vilh. Beck brast ikke, fordi denne forstod, at Johannes Clausen kun kunde arbejde paa den Maade, som var personlig Sandhed for ham. Derfor skrev Vilh. Beck mod sit Livs Aften disse skønne Ord om deres Forhold: „Det Venskab har Herren skabt, det hviler paa Evighedens Grund og har Evigheden foran sig. Det ejer lidt af den Kærlighed, hvorefter Herren siger til sine: Jeg elskede dig med en evig Kærlighed.“ I det Hele taget mærker man ingen Steder i Vilh. Becks Livs-

erindringer hans Tone saa øm og hjertelig, som naar han omtaler Johannes Clausen. Der er noget overordentligt lærerigt i disse to Mænds indbyrdes Forhold.

Det var en medfødt Ejendommelighed i Johannes Clausens Natur, at han ikke kunde finde sig i at være bunden indenfor bestemte Rammer. Han taalte ikke, hvad der var stift og tilknapet hverken paa det ene eller andet Omraade. Han har f. Eks. aldrig baaret en stiv Krave eller Flip, og naar han var rigtig i Aande, knappede han baade Vest og Frakke op. Han elskede Frihed og frisk Luft, hvorfor det hørte til hans Yndlingsbeskæftigelser at arbejde i Haven — særlig med at rydde og beskære. Nyt vilde han gerne plante, men fandt han noget gammelt og godt, der var gemt eller glemt, søgte han at faa det frem til ny Vækst. Der var noget karakteristisk for ham i dette.

Ikke alene ved sit fædrelandskærlige Arbejde i sig selv, men ogsaa ved sit rent personlige Eksempel har Johannes Clausen staaet som et lysende Forbillede i den sidste Menneskealder. Midt i en nationalt kølig Tid stod han saa glødende varm for Fædrelandet, og i denne trofaste Fædrelandskærlighed bevarede han Aandens og Hjertets evige Ungdom op under de hvide Haar. Altid var der en dybt gribende Alvor i hans Tale om Danmark, altid var det ligesom noget af en Fest at læse, hvad han

skrev. Der var en Højhed i hans Sprog, som stedse gik til Hjertet. Mangfoldige skylder ham meget. Selv føler jeg mig paa denne Maade i Gæld til ham, og denne Skildring skal være et lille Taknemlighedens Afdrag paa den.*)

Efter Krigen boede Johannes Clausen en Tid i Middelfart som Rejsepræst for den indre Mission, indtil han 1866 paa Regeringens Opfordring søgte og fik Embedet som Sognepræst i Ryslinge paa Fyn, hvor Vilhelm Birkedal i Efteraaret 1865 var bleven afskediget paa Grund af sine stærke Udtalelser om Kongen. Det var under store Betænkeligheder, at Johannes Clausen gik ind til disse vanskelige Forhold. Birkedals mægtige og aandsbaarne Forkyndelse havde vakt et stærkt Trosliv paa Egnen, og næsten hele den levende Menighed slog Kreds om ham for at beholde ham. Det gav som bekendt Stødet til Oprettelsen af den første danske Valgmenighed med Birkedal som Præst. Johannes Clausen tog dog Arbejdet op med den redeligste Alvor og Nidkærhed. Selv om Gud kan bruge enhver ærlig Bekendelse og ofte vel-signer den enfoldige mest, kræves der dog i Almindelighed visse menneskelige Forudsætnin-

*) »*Danske Mænd*«, hvori han nu selv har faaet en Plads, omfattede han med stor Interesse og anmeldte de første Hefter. Den sidste Artikel, han skrev inden sin Død, var forøvrigt en Anmeldelse i »Højskolebladet« af Skriftet om »Carl Ploug«.

ger for at frembære det store og vidt gribende Vidnesbyrd, og kun et saadant havde efter menneskelig Betragtning Udsigt til at hævde sig ved Siden af en aandelig Høvding som Birkedal. Men Johannes Clausen ejede disse Forudsætninger, og Gud lagde Fremgang i Arbejdet, saa der fremblomstrede et inderligt og kraftigt Menighedsliv ved hans Prædiken og Virksomhed. Efterhaanden kom de to dygtige Præster og deres Menighedskredse ogsaa til at forstaa hinanden bedre og kunde paa mange Maader samarbejde.

Det var rige Tider for disse Egne. Vistnok ikke mange Steder i vort Land har man før eller senere set en saadan Kirkefærd Søndag efter Søndag. Vejene var bogstaveligt overfyldte af Kirkefolk, ofte mange Mile fra. Ved en Korsvej delte Strømmen sig, men tit stod Folk uvisse om, i hvilken Kirke de den Dag skulde søge deres Opbyggelse. Bitterheden var borte, den broderlige Forstaaelse traadt i Stedet. Ved den Folkehøjskole, som Johannes Clausen oprettede for ogsaa paa den Maade at yde et Bidrag til ad Aandens og Oplysningens Vej at vinde Kræfter til Fædrelandets Genoprettelse, blev Birkedal snart en særlig skattet Foredragsholder med sine storslaede historiske Foredrag. Det blev Birkedal, der mest paavirkede Johannes Clausen, uden at denne dog nogensinde blev Grundtvigianer i dogmatisk For-

stand. I det Forsvarsskrift, han 1891 udgav mod Birkedal, der til stor Overraskelse havde angrebet ham i sine Livserindringer, brugte han den smukke og betegnende Vending: „I Indre Mission er jeg født og baaren, og der er alle mine Klæder skaaren.“ Men hans folkelige Gerning bar Præg af Paavirkningen.

Fra hans Præstetid i Ryslinge, hvorfra han 1877 forflyttedes til Nørre Lyndelse og Højby, skal endnu nævnes, at han 1874 var med i den Præsteskare, der med Birkedal i Spidsen ordinerede Cornelius Appel til Frimenighedspræst i Rødning i Sønderjylland, hvad der gav Anledning til Proces og Bøder.

II.

Johannes Clausens nationale Gerning gav sig Udslag i to Hovedretninger — den sønderjyske Sag og Danmarks Forsvarsvæsen, der for ham blev to sideordnede Arbejder til Betyggelse af det danske Folks Fremtid. Den trofaste aandelige Grænsevagt mod Syd maatte opretholdes og styrkes og vort Lands Forsvarsmidler bringes i den bedst mulige Stand til at værne os i Farens Stund. I det første Tiaar efter Krigen, der særlig var Folkefesternes og Folkemødernes Tid, hvor der blev talt og sunget meget om Danmark, optraadte Johannes Clausen ofte som

Taler, men efterhaanden blev det ham imod, fordi det stadig kun blev til Ord og ikke Handling, og tilsidst kom den Stund, da hans samvittighedsfulde og alvorlige Fædrelandskærlighed drev ham frem til det store vækkende Arbejde. Om sin Indvielse dertil giver han selv følgende gribende Skildring:

„Den 6. Juli 1879 holdtes der en Fest i Stenløse, ikke langt fra N. Lyndelse. Jeg var opfordret til at tale, men sagde Nej. Følelsen af det usande i at blive ved med disse mange Taler om Danmark, naar man lod det ligge værgeløst, var bleven stærkere og stærkere i min Sjæl. Samme Dag tog jeg til Odense. Da jeg om Aftenen kørte hjem, hændte der mig noget underligt paa Vejen mellem Hjallese og Volderslev (jeg mindes endnu Træet, udfør hvilket det skete). Det var, som en Røst lød ind til mit Hjerte, der blev ganske forunderligt grebet og bevæget: Det er jo Løgn med alle disse Taler om Fædrelandet, naar der ikke bliver gjort noget for dets Forsvar. Et Par Dage efter kom et Par Vaabenbrødre fra Lyndelse By og bad mig om at tale ved en Fest i Lunbyholms Skov lige tæt ved Lyndelse den 25. Juli til Minde om Istedslaget. Jeg vægrede mig straks og sagde, at jeg havde bestemt ikke mere at ville tale ved Fester, saa længe Danmark laa forsvarsløst. De trængte imidlertid stærkt ind paa mig. Det var mig ikke muligt

at modstaa gamle Soldaters Bøn, og jeg lovede at komme. Inden Festen kom jeg til at læse Henrik Ibsens „Brand“. Særligt greb dette mig:

Brand:

Pløj allerførst i Havet ned
Jert Pral om Fædres Herlighed.
Ej Dverg bli'r mandshøj, skønt han har
en Goliath til Oldefa'r.

Fogden:

Der ligger Væxt i store Minder.

Brand:

Naar Mindet sig til Livet binder;
men I af Mindets Gravhøj hul
har bygt Jer Sløvheds Skalkeskjul.

Saare nødigt, med et trykket Sind gik jeg ned til Festen. Da jeg kom op paa Talerstolen og saa ud over den lille Forsamling, om hvilken jeg vidste, at de fleste kun brød sig om Gøglet, Drik og Dans og var sløve for Fædrelandet, at de lidt — skønt ved en Vaabenbrødre-fest — tænkte paa eller havde Følelse af, hvad Dannebrog, som vajede trindt omkring, krævede af dem, var der Oprør i mit Sind. Jeg talte skarpe Ord, men da jeg med løftet Stemme udraabte Ibsens ovenfor anførte Ord, kom det som Lyn fra en klar Himmel over de Forsamlede. Lægen Johan Meyer, som boede i Lyndelse lige tæt op til Præstegaardens Have, var med ved Festen. Vi to gik straks, da jeg havde talt;

det var os begge lige modbydeligt at blive ved Festen. Da vi ad en lille Hulvej, som fører fra Skoven op mod Byen, gik hjem, kunde vi høre Musiken spille Melodien til „Den tapre Landsoldat“. Da Meyer hørte disse Toner, kastede han sig hulkende ned paa Hulvejens Skraaning og sagde: „Nej, jeg kan ikke holde det ud. Det stakkels Fædreland!“ Dette greb mig stærkt og øgede den Bevægelse, som allerede var i mig. Men jeg var glad ved, at der dog var ét Menneske, som delte min Smerte. Jeg glemmer aldrig dette Øjeblik i Hulvejen. Nogle Dage efter, i Begyndelsen af August, kom min Svoger, daværende Artilleriløjtnant (nu Generalmajor) V. H. O. Madsen, med sin Familie for at tilbringe noget af Sommerferien i Lyndelse Præstegaard. Han var knap kommen indenfor Døren, før jeg sagde til ham: „Jeg har været i en underlig Bevægelse i den sidste Tid, Nat og Dag. Det er mig en knugende Tanke, at Danmark ligger forsvarsløst. Tror du dog ikke, det var muligt at gøre noget, at man skulde kunne rejse en Stemning, en Bevægelse, i Folket, saa der kunde gøres noget andet end holdes Taler. Disse er jeg bleven led og ked af.“ „Jo,“ svarede han. „Nu er der noget at gøre, thi nu har vi faaet en Minister, som vil noget.“ Nemlig General Kauffmann.

Nu fulgte nogle mærkeligt bevægede Dage i Lyndelse Præstegaard. Det var dejlige Som-

merdage. I den smukke Præstegaardshave færdedes Madsen, Meyer og jeg idelig. Og alle vore Samtaler drejede sig om Fædrelandets Forsvar, om hvad der var at gøre for at rejse en Bevægelse i Folket for Forsvarssagen. Vi var faa og smaa. For menneskelig, fornuftig Betragtning eller Beregning maatte vi tænke: Hvor er det muligt! Partipolitik, aandelig Sløvhed, Mangel paa Syn for Forsvarssagens store Betydning laa over det stakkels Folk. Hvorledes skulde vi kunne løse denne Opgave? Men saaledes tænkte vi ikke, thi Aanden, Fædrelandets Aand, susede over og i os. Vi spurgte ikke: Hvorledes skal det ske? Aanden sagde os: Det maa ske! Alt laa selvfølgelig dunkelt, i Taage for os. Men naar jeg nu tænker tilbage paa disse underligt bevægede Dage, da ligger de i et velsignet Lys for mit Øje. Her var en Begyndelse til noget, som skulde blive af Betydning for Danmark. Der havde været forudgaaende Aands-Tilskyndelser og Tilløb til at rejse Forsvarssagen, saaledes Sorø-Adressen, Kaptajn Th. Schous Virksomhed, især blandt Officererne i København, hans Foredrag Aaret i Forvejen i Ryslinge. Det sker jo ofte i Historien, at der her eller der gaar bebudende Tegn, som melder, at noget af Betydning kommer, og dette forberedende har sin store Betydning. Men nu var først Stunden kommen, da Sagen skulde træde frem med fuld Klarhed

og Kraft. Naar jeg skriver dette, er det ingenlunde for at rose eller prale af, hvad vi dengang følte og satte i Gang. Det var ikke vor Fortjeneste, men Fædrelandets Aand taledede og virkede i os. Men vel kan man være saare taknemlig og glad, fordi man blev benyttet i denne store Sags Tjeneste. Hin Tid og de første Par Aar derefter hører til de skønneste i mit Liv. En underlig Varme og Styrke fyldte mit Hjerte. Den Bevægelse, som greb mig og førte mig til Omvendelse og Tro i mine første Præsteaar, Livsglæden i min aandelige Morgenstund i de Helliges Forsamling, angik vel en større Sag, Saligheds-Sagen. Men den Erfaring har jeg tit gjort, men aldrig rigere end i hine Dage i N. Lyndelse, at Kærligheden til Fædrelandet og Arbejdet for dette ikke svækkede min Tro eller kølnede min Kærlighed overfor Herren og hans Rige. Jeg mindes tvertimod, at jeg ingensinde har kunnet bede inderligere eller vidne varmere i Kirken end i de Tider, hvor Tanker, Følelser, særlig i Sorg, bevægede mit Hjerte. I hine Dage i August 1879 og hele Aaret 1880 var jeg i en meget stærk Bevægelse og Virksomhed hjemme og hele Landet over. Hjemme modtog og skrev jeg en Masse Breve, Avisartikler, Pjecer o. s. v., men alt dette forstyrrede aldeles ikke min Præstegerning. Jeg kunde Lørdag Eftermiddag, ja Søndag Morgen lige før jeg skulde i Kirke for at prædike, faa

Breve af Vigtighed, som stærkt optog mig. Men det spredte ikke mit Sind eller forstyrrede min Ro og Fred. To Strømme — Tro og Kærlighed til Fædrelandet — kunde samtidigt udgyde sig i mit Hjerte. Den ene forstyrrede eller standsede ikke den anden. De løb sammen i én Strøm og bar mit Hjerte opad, op i Aandens Verden, op over det lave, snæverhjertede. Naar der mange Gange under Virksomheden lød Røster om, at vi, som arbejdede for Forsvars-sagen, kun virkede i Partipolitikens, Forfængelighedens, Krigsgalskabens Tjeneste, da kunde jeg enten le deraf eller foragte denne Tale, thi jeg vidste klarere end nogensinde i mit Liv, at det Hele kom ud fra et Hjerte, der elskede Danmark, der vilde det dyrebare Fædrelands Vel og ikke min egen Ære. Sagen var for mig en Bønnens Sag. I et lille simpelt Loftsværelse, som jeg havde faaet lavet i Lyndelse Præstegaards østre Gavl, har jeg mangfoldige Gange paa mine Knæ ved Nat og ved Dag bedt for Danmark, bedt om, at dette eller hint, som vi tog fat paa, maatte lykkes. I Bønnen søgte jeg Kraft, naar Bevægelsen og Arbejdet var nær ved at overvælde mig. Her har jeg siddet det meste af mange Nætter og skrevet en Mængde Breve, Avisartikler og Pjecer. Naar jeg nu har Erfaring om, hvorledes denne Sag angaaende mit Fædreland har ladet sig forene med Tros- og Saligheds-Sagen i mit Hjerte, da

vil man ikke forundre sig over, at jeg saa tit overfor Trosvenner har udtalt, at Kærlighed til Jesus kan gaa sammen med Kærlighed til Fædrelandet, at man kan virke for dette og Guds Rige paa éngang, ja, at Ens Liv bliver lysere, lykkeligere og frugtbarere herved — at jeg med Styrke har tilbagevist den Tanke, at man skulde skade Guds Rige og sin Virksomhed for dette, naar man talte om og virkede for sit Fædreland, hvad man kunde. Derimod har jeg haft Frygt, ja ligefrem Afsky for Politik, særlig Partipolitik med al dens Aandløshed, Bitterhed og Had, da jeg tillige har set, hvorledes den ødelagde mange Personer og skilte selv dem ad, som var forenede i Troen. Trods al Beskyldning i modsat Retning er det dog saa, at jeg aldrig har givet mig af med Partipolitik, men kun med Politik, naar den angik det fælles Fædrelands Vel, og da næsten alene med Forsvarssagen.“

Denne Fremstilling taler for sig selv. Man kan ikke læse den uden at faa et stort og betagende Indtryk af et Menneske med den inderligste Kristentro, den dybeste Fædrelandskærlighed og det ædleste Livsmaal. Det var ikke trods sin Kristendom, at han blev den forsvarsivrige Fædrelandsven, men fordi hans Kristendom forpligtede ham til at deltage i alle de indre og ydre Opgaver, der paahvilede hans Folk. Han ejede den hellige Fædrelands-

kærlighed. Aldrig maa det glemmes, at for ham var Forsvarssagen ikke alene Tilvejebringelsen af det ydre Værn i sig selv, men Værnet skulde bygges som et Udtryk for Folkets indre aandelige Kraft. Derfor bruger han ofte Ordene „Fædrenes Aand“ eller „Fædrelandets Aand“. Det er ikke en poetisk Vending for ham, men en Virkelighedsbetegnelse. Kun i Forstaaelse af de nationale Goder og i Pagt med sin Historie kunde Folket bestaa, kun da havde det fortsat Udviklingsevne.

Hans uhyre vidtgrenede Arbejde baade med Mund og Pen og i praktisk Handling skal ikke udredes her — ogsaa fordi det berører rent politiske Forhold, som ligger udenfor denne Bogs Ramme. Men det kan ikke stærkt nok betones, at hans Opfattelse absolut aldrig — i Overensstemmelse med hans Ord ovenfor — blev bestemt af Partihensyn, fordi han overhovedet ikke tilhørte noget politisk Parti. Han var ikke Højremand i principiel Betydning og heller ikke Venstremand. Han stod til enhver Tid kun der, hvor hans Fædrelandskærlighed mødte Forstaaelse — ligegyldigt fra hvilken Side. Hans Formaal var stedse at løfte Forsvarssagen op over de politiske Partihensyn. I de stærkt politiske Kampaar skrev han 1881 „Forsvarssagen og Ministeriet“ (kun trykt i 20 Eksemplarer til Kongehusets Medlemmer), hvori han indtrængende henstillede

til Kongen at udnævne et Venstreministerium netop for Forsvarssagens Skyld „under Hensyn til den forfærdelige Bitterhed, de provisoriske Finanslove alt har fremkaldt“. Maaske saa han undertiden for skarpt paa Partipolitiken. Han har engang i en Artikel i „Vort Forsvar“ gentaget Daudets Ord: „Politik, jeg hader dig... fordi du ødelægger Fædrelandskærligheden.“ Hvor dette virkelig sker, er hans Ord berettigede, men det politiske Arbejde har ogsaa sin udviklende Side, naar det udføres i den rette nationale Aand.

Hans Arbejde for den sønderjyske Sag var ikke mindre ihærdigt end hans Virksomhed for Forsvarssagen, men Klogskab forbyder at gaa altfor nøje ind paa Enkelthederne i en offentlig Fremstilling. Selv om der i og for sig ikke er noget at skjule, vil Altyskerne altfor let misforstaa.

Han følte for Sønderjyderne som faa. I et af sine Smaaskrifter har han fortalt: „Jeg har engang grædt som et Barn, da jeg dernede saa en Flok Børn komme ud fra en Skole, hvor jeg vidste, at de blev aandeligt mishandlede.“ Fra 1864—73, da danske Præster kunde tale i Sønderjylland, prædikede han ofte dernede, men da han den 7. Oktober 1873 holdt en Prædiken for en stor Forsamling i Rødding Højskolesal, kom Herredsfogden tilstede med flere Gendarmer, afbrød Johannes Clausen midt i

Talen og lod Gendarmerne med dragne Sabler drive Tilhørerne ud. Præsterne Appel og Svejstrup arresteredes, men Johannes Clausen slap mærkeligt nok fri. Efter den Tid blev danske Præsters Besøg forbudt. Begivenheden gjorde et stærkt Indtryk paa Johannes Clausen.

Allerede som Feltpræst talte han frimodigt om den nationale Ulykke som en Følge af Folkets Synd og Mangel paa Alvor, og den Tone blev ved at lyde i hans Ord gennem Aarene. „For vore Synders Skyld er det sket,“ skriver han et Sted. Men netop derfor manede han til udholdende Arbejde for at styrke Danskheden dernede. Han saa i dette Arbejde gemt et Gode, som skulde fremdrages, og Sorgen ogsaa paa den Maade blive til Velsignelse. „Under de stærke Drag i Nutiden, ikke alene i Danmark, men ogsaa i andre Lande, med Forglemelse eller Tilsidesættelse af de store aandelige Værdier, Fædrelandskærlighed og alt, hvad denne gemmer, nøder og tvinger den sønderjyske Sag det danske Folk til at tage Sigte paa, fremdrage, udvikle og frugtbargøre disse Værdier,“ staar der i hans Skrift „Hvad er Været, og hvorom er Kampen?“ Sit Grundsyn paa Sagen har han i sin Bog om „Frimenigheden“ udtrykt saaledes: „Sønderjyderne som vi har derfor kun at blive ved med overfor Modstanderne som Enken overfor den uretfærdige Dommer at raabe: skaf os Ret! Maaske bliver disse

dog engang som han ked af Raabet og skaffer os Ret. Men de Sønderjyder, som lever i Troen paa Jesus Kristus, og alle troende Danske i Kongeriget med dem, kan raabe baade dybere og højere til den levende Gud: skaf os Ret! Vi kan og bør ydmyge os under Guds vældige Haand, bekendende, at det ikke er uden egen Syndeskyld, at denne Lidelse er kommen over os, men ogsaa bedende om, at Gud af Naade vil føre den Ret til Sejr, som vi virkelig har. Jo flere troende Mennesker der bliver Nord og Syd for Grænsepælene, som Nat og Dag i Jesu Navn raaber: skaf os Ret! desto nærmere kommer Befrielsens Time, thi „Ret maa dog blive Ret, og alle fromme Hjerter skal falde den til (Ps. 94, 15).“ Derfor støttede han særlig den sønderjyske Kirkesag, ligesom han var en varm Ven af det sønderjyske Ungdomsarbejde, der skylder ham meget.

Med sin stadige varme Trang til at virke, hvor det syntes ham nødvendigt, har han grebet ind paa mange Omraader. Det var saaledes ham, der — ganske betegnende forøvrigt — i Odense begyndte enkelte større kirkelige Møder, der dannede Overgangen til de senere Betsdamøder, hvor de forskellige kirkelige Retninger mødes til Forhandling. Han ivrede stærkt for en Reform af Præsteuddannelsen for at værne de vordende Præster mod den opdukkende Rationalisme. Eller i anden Retning

kan nævnes, at han i Kolding fik rejst to Mindemærker for Carl Ploug og Læssøe. Han var altid virksom. To Tanker fra hans sidste Aar var at søge Forsvarsspørgsmaalet løst ved en Folkeafstemning og at faa rejst en Flagstang ved hver Skole i Landet for at lære Børnene Ærbødighed for Flaget. Et Bevis paa den Tillid, han kunde vække, var det Tilfælde, at en troende Gaardmand engang gav 100,000 Kr. til kristelige Formaal og lod Johannes Clausen fordele Summen. Han har holdt en utallig Mængde Foredrag og skrevet en Mangfoldighed af Bladartikler og Smaaskrifter. Han var en betydelig folkelig Skribent, hvis Sprog var livligt og letflydende, stemningsfuldt og altid Udtryk for hans indre glødende Varme.

I 1885 kom han til St. Peders Kirke i Slagelse, hvor han ogsaa gennem et rigt velsignet Arbejde samlede en livskraftig Menighed, og forflyttedes 1895 til Vonsild, hvor han blev til sin Død.

Til hans 75aarige Fødselsdag skrev jeg en Artikel om ham i „Nationaltidende“ og modtog i den Anledning et Brev fra ham, hvoraf jeg anfører følgende Uddrag, der viser hans Følelser mod sit Livs Slutning:

„Mange Gange i disse Dage har jeg grædt af Glæde. Der er strømmet mig saa megen Kærlighed i Møde fra saa mange Sider, og mit Hjerte har været fuldt af Taknemlighed mod

Herren for hans Naade imod mig. Jeg var i forrige Uge i København og mindedes levende om, da jeg gik her som fattig Student, der ofte sultede, syg til Legemet og med frygtelige aandelige Sjælslidelser, haabende snart at skulle dø for at slippe ud af Elendigheden — og nu er jeg bleven 75 Aar, og Gud har hjulpet mig i Arbejdet for det himmelske og jordiske Fædreland. Jeg sad ved min bedste Ungdomsvens, Vilh. Becks Dødsleje og sang for ham Peder Dass' Sang:

Om alle mine Lemmer
 var fuld af idel Sang,
 om de saa højt istemmer,
 at det i Skyen klang,
 og sang jeg Dag og Nat,
 jeg kunde dog ej gælde
 med Tak Guds rige Skat.

Se, skal jeg alt fortælle
 fra mine Ungdoms Aar,
 hvad Skæbne og Tilfælde
 mig da for Haanden vaar,
 jeg kan dog andet ej
 end i Forundring falde
 ved Guds Husholdnings Vej.

Lad mig sige Dem, hvad jeg har bedt om hele mit Liv:

To Ting beder jeg Dig om, Herre! nægt mig dem ikke, inden jeg dør: At Forfængelighed og Løgn maa vige langt bort fra mig (Sal.

Ordspr.). Mit Valgsprog har været: Forfægt Sandheden indtil Døden, saa skal Herren din Gud stride for dig.

Intet Ord i den hellige Skrift er saa ofte gaaet gennem mit Hjerte som Joh. Aab. 3, 14—22. Og her ud fra har jeg de fleste Dage sagt til Herren: Jeg ved, jeg er fattig og jammerlig og blind og nøgen, men ogsaa efter hans eget Raad bedt ham om Guld (Sandheds- og Kærlighedslivet), hvide Klæder (den frelsende, rene, hellige Retfærdighedsklædning, i hvilken man alene kan komme frem for ham) og Øjensalve (Troens opladte Øje). Og saa naadigt har han hørt min Bøn, at jeg føler mig saa rig i Haabet om Guds Naade, rig, fordi jeg har det lykkeligste Hjem, og fordi jeg har fundet saa mange Venner paa min Vej. Jeg føler mig virkelig saa ung, jeg har saa mange unge Venner, det har hjulpet mig til det, som jeg saa tit gaar og nynner: Ungdom, lev i Alderdommen. Blandt disse unge Venner er De, kære Lauritsen! De vil tro, at det er Sandhed, naar jeg siger: Ja vist blev jeg glad, saa varm om Hjertet, at jeg sad og græd, fordi De kunde skrive, som De har gjort om mig. Men jeg maatte i Sandhed sige, sukke: ja, men det har du ikke fortjent, det er altfor meget. Men Tak, inderlig Tak, kære Ven! for Deres kærlige Tanker om mig. Det ydmyger, men det varmer, løfter, rensner, saa Hjertet kan sige: Det er Guds

Naade altsammen. Uforskyldt af Guds Naade — bedre Gravskrift kunde jeg ikke ønske mig.“

Den 21. Marts 1908 endte han sit daadrige Liv — ramt af et Hjerteslag. Hans dannebrogssmykkede Kiste førtes til Ryslinge, hvor han havde ønsket at hvile. Han er en Mand, for hvem der engang bør rejses en Mindesten paa Skamlingsbanken. Hans Gerning har Rang blandt deres, der gennem Tiderne blev knyttede til dette historiske Sted. Med ham blev Folk og Menighed en ejendommelig Personlighed fattigere, men hans Liv vil have Betydning ind i Fremtiden og skal bestandig mindes med Tak af den Efterslægt, der vil forstaa, hvad der tjener til Fædrelandets sande Gavn.

